

DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2020-83.1-28>

УДК 378.096(410):81'276.6

Мудра О.В.

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

РЕТРОСПЕКТИВНИЙ АНАЛІЗ РЕФОРМУВАННЯ ІНШОМОВНОЇ ОСВІТИ ДЛЯ ПРОФЕСІЙНИХ ЦІЛЕЙ У ВЕЛИКІЙ БРИТАНІЇ КІНЦЯ ХХ – ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТТЯ

Анотація. У статті розглядаються напрями реформування іншомовної освіти для професійних цілей у Великій Британії. На основі аналізу джерельної бази проведено ретроспективний аналіз процесу реформування іншомовної освіти для професійних цілей кінця ХХ – початку ХХІ століття, визначено й охарактеризовано основні його етапи. Визначено початок становлення професійного іншомовного спілкування у Великій Британії. Поступовий розвиток іншомовної освіти розглядається як організований процес взаємобміну емоційного, пізнавального і суспільного впливів на співрозмовника, що є комплексним умінням, яке синтезує у собі компонент комунікативного менеджменту, професійної компетентності, здатності та готовності до володіння науковими знаннями і практичним досвідом у професійному спілкуванні. / За результатами аналізу джерельної бази та соціальних передумов формування багатомовного простору у Великій Британії визначено основний стратегічний документ у сфері вищої освіти країни, який слугував нормативною базою для подальшого становлення і розвитку проблеми, яка досліджується. Обґрунтовано рекомендації щодо можливого впровадження досвіду Великої Британії у практику реформування іншомовної освіти для професійних цілей в Україні.

Ключові слова: професійна освіта, іншомовна освіта для професійних цілей, професійне іншомовне спілкування, Велика Британія, реформування освіти, вища освіта.

Mudra Olena

Yuri Fedkovych Chernivtsi National University

A RETROSPECTIVE ANALYSIS OF REFORMING FOREIGN EDUCATION FOR PROFESSIONAL PURPOSES IN THE UNITED KINGDOM OF THE END OF THE XX – THE BEGINNING OF THE XXI CENTURY

Summary. The article investigates the scientific achievements of British scientists in the sphere of professional foreign language communication. Social and educational prerequisites of becoming problem are defined. The main priority areas of professional foreign language communication in the universities of Great Britain during the late twentieth and early twenty-first century are determined. Social and educational conditions were differentiated like external and internal. The external social and educational conditions include: policy changes, updates, strategic and tactical goals and objectives of foreign language education, which determine its priority properties. The basic objectives, content and learning tools professional foreign language communication are defined and generalized by the use of educational technology in the teaching process universities in Great Britain. It was found that the content professional foreign language communication is an organic component of higher education; there are alternative ways of obtaining professional education through a wide selection of training programs of professional foreign language communication. The methodology of training professional foreign language communication in higher education provides implementation of several leading principles of educational process, including: the flexibility of step training system; clear focus of the learning process and development of the creative potential; individualization of students learning in educational support (tutor); the development of professional skills. By the results of the research the recommendations of possible Great Britain experience implementation in the practice of professional foreign language communication in Ukraine are formed. They are considered an important benchmarks of national reform concept of training specialists: the focus on training; the mastering professional foreign language communication, based on the individual actualization, which creates an opportunity to associate their own experience with the subject of the study; the interdisciplinary approach in content and process of training; a close relationship to production; the development of creative professional qualities of students, organization of speech practice abroad. The possible ways of implementation and application of Britain experience into education of Ukraine are motivated.

Keywords: professional education, foreign language education for professional purposes, professional foreign language communication, Great Britain, education reform, higher education.

Постановка проблеми. Ретроспективний аналіз сприяє здійсненню ґрунтовного дослідження через порівняння результатів вивчення на різних етапах розвитку, визначаючи найхарактерніші риси і тенденції для кожного з них, а також встановлюючи його закономірності та зв'язок із сьогоденням.

Упродовж 50–60-х рр. ХХ ст. уряд Великої Британії змінив курс на стабільне економічне зростання, що стало однією з передумов для пе-

регляду підходів до проблеми реформування іншомовної освіти. Знаходимо визначення терміну «іншомовна освіта для професійних цілей» у працях британських науковців Дж. Коломена (J. Colomen) [4], Дж. Манна (J. Mann) [8] – це «...соціально-педагогічне явище, спрямоване на вивчення, збереження та відтворення професійних навиків та умінь у навчанні й вихованні особистості, а також на забезпечення відкритості системи професійної освіти, її інтеграцію у світовий

освітній простір». Термін «іншомовна освіта для професійних цілей» має практичне спрямування: до нього відносяться розвиток усного та писемного мовлення, формування професійної комунікативної компетенції, що найбільш точно відображає мету та сутність сучасної підготовки до професійного іншомовного спілкування (ПІМС).

Так, формування ПІМС передбачає засвоєння професійних і культурологічних аспектів комунікації [3, с. 76]. Це визначає комунікативні установки (або потребнісно-мотиваційну сферу), знання про механізми, прийоми, форми і методи спілкування та вміння застосовувати ці знання у конкретній ситуації відповідно до особливостей предметного міжкультурного соціуму.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розумінню змісту поняття іншомовної освіти сприяє аналіз його структури. Ця проблема широко висвітлюється у роботах М.М. Галицької, І.П. Задорожної, Л.І. Морської, Ю.О. Ніколаєнко. У контексті дослідження становлять інтерес результати наукових розвідок учених порівняльної педагогіки (Б.Л. Вульфсон, О.В. Овчарук, А.А. Сбруева); концепції розвитку освіти в сучасних умовах (В.П. Андрущенко, І.А. Зязюн); організації навчального процесу у вищих навчальних закладах (В.Є. Берега, В.А. Бухбіндер, Є.А. Маслико); досліджень різних аспектів педагогічних технологій (Р.С. Гуревич, Т.І. Коваль); лінгводидактичних і психологічних праць з методології та практики навчання іноземних мов (Н.П. Басай, С.Ю. Ніколаєва, О.С. Пасічник, В.М. Плахотник, Т.К. Полонська, В.Г. Редько); питання соціокультурного компонента процесу оволодіння іноземною мовою (Р.А. Беланова, М.Г. Гончарова); проблема вдосконалення організації навчального процесу (А.А. Алексюк, С.В. Радецька). Ураховуючи дослідження вищезгаданих авторів, слід зазначити, що значна кількість науково-педагогічних робіт знайомить із теоретико-методологічними та практичними аспектами професійної підготовки студентів вищих навчальних закладів Великої Британії (В.М. Базуріна, Н.М. Бідюк, Н.В. Мукан).

Знаковою та цінною для вивчення зарубіжного досвіду модернізації іншомовної освіти для професійних цілей є монографія Ч. Брамфіта (Ch. Brumfit), присвячена аналізу стратегії розвитку вищої професійної освіти в країнах Європейського Союзу загалом, і у Великій Британії зокрема. Також заслуговує на увагу і ґрунтовне дослідження розвитку навчання ПІМС за кордоном протягом останнього тридцятиріччя, здійснене М. Уолейсом (M. Wallace). Досить точно та ґрунтовно є наукова праця Д. Гіларда (D. Gillard) «Освіта в Англії: історія в подіях» (*Education in England: a brief history*), яка презентує стислий аналіз подій протягом 1900–2011 рр. в освітній системі країни.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Аналіз теоретичних джерел дає підстави стверджувати, що в науковій літературі недостатньо висвітлені аспекти теорії та практики підготовки майбутніх фахівців до ПІМС в університетах Великої Британії, хоча окремі процесуальні компоненти означеної проблеми свідчать про відмінний практичний досвід країни в модернізації мовної політики.

Вивчення тенденцій реформування структури і змісту іншомовної освіти для професійних цілей дає можливість визначити інтеграційні чинники соціально-освітньої парадигми розвитку країн. Осмислення теоретичного підґрунтя проблеми та вивчення практичного досвіду підготовки майбутніх фахівців до ПІМС в університетах України порівняно з Великою Британією уможливили виокремлення суперечностей, які сповільнюють розв'язання зазначених проблем, зокрема між: викликами глобалізації, інтернаціоналізації, економічного розвитку України, високими суспільними вимогами до володіння ПІМС у Великій Британії та недостатньою готовністю до ПІМС в Україні; сучасними тенденціями розвитку проблеми іншомовної освіти для професійних цілей та потребами в удосконаленні змістового, організаційного забезпечення підготовки майбутніх фахівців до ПІМС відповідно до світових освітніх стандартів; необхідністю ґрунтовного наукового аналізу раціональних ідей загальноєвропейського досвіду та фактичною відсутністю його системного вивчення й узагальнення у вітчизняній педагогічній теорії та практиці.

Мета статті полягає у виявленні особливостей реформування іншомовної освіти для професійних цілей в університетах Великої Британії та обґрунтуванні можливостей використання британського досвіду в Україні. Відповідно до мети визначено такі основні завдання роботи: 1) дослідити напрями реформування іншомовної освіти для професійних цілей у Великій Британії; 2) визначити етапи розвитку ПІМС; 3) обґрунтувати рекомендації щодо можливого впровадження досвіду Великої Британії у практику реформування іншомовної освіти для професійних цілей в Україні.

Виклад основного матеріалу. Розвиток іншомовної освіти у Великій Британії неодноразово зазнавав реформування, що сприяло вдосконаленню функціонування, забезпечило державі провідні позиції у Європейському співтоваристві у багатьох галузях соціально-економічного життя.

Отже, сьогодні, коли перед національною освітньою системою постало питання впровадження основних аспектів та положень Болонського процесу (БП), виникає потреба у системно-структурному аналізі становлення, розвитку та модернізації іншомовної освіти у Великій Британії з позицій урахування сучасних соціокультурних тенденцій розвитку суспільства в Україні та за кордоном, з огляду на інтенсивні інтеграційні процеси в Європі.

Становлення і розвиток іншомовної освіти для професійних цілей у Великій Британії пов'язане з інтеграцією країни у світовий освітній та інформаційний простір, з пошуком нових шляхів формування особистості сучасного фахівця, здатного вільно орієнтуватися у полікультурному світі, брати активну участь у взаємодії з представниками інших професійних співтовариств своєї країни на міжнародному рівні.

Вивчивши основні освітні документи Великої Британії, ми можемо виокремити такі етапи становлення іншомовної освіти для професійних цілей: 1 етап: 50–70-ті рр. ХХ ст. – становлення («Європейська культурна конвенція» (*European Cultural convention*) [5]; 2 етап: 80–90-ті рр.

XX ст. – реформування (проект-рішення Ради з питань освіти щодо створення групи інспекторів у межах університетів країни для підготовки ґрунтового аналізу стану навчання ПІМС, прийняття Проекту про сучасні мови в подальшій освіті (*Modern Languages in Further Education*); 3 етап: 1999 р. – донині – європейське взаєморозуміння (прийняття Закону про сучасні іноземні мови (*Modern Foreign Languages*), БП).

Відповідно до соціополітичних подій, що відбулися у Великій Британії протягом 50–80-х рр., становлення проблеми іншомовної освіти для професійних цілей здійснювалось трьома етапами, далі розпочався стабільний розвиток та реформування, процесу реорганізації проблеми навчання ПІМС як складового компонента іншомовної освіти у Великій Британії притаманні певні закономірності, які перебувають у полі зору фахівців і реалізують реформи її змісту та технології функціонування. Професор Оксфордського університету І. Ніксон (I. Nixon) [10, с. 152] стверджує, що лейтмотивом розвитку ПІМС у ВО, зокрема, визначають Болонські декларації.

Становлення іншомовної освіти для майбутніх економістів у Великій Британії розпочалось ще в 1954 р. прийняттям «Європейської культурної конвенції» та продовжилось лише у 1963 р., коли прем'єр-міністр Х. Макміллан (H. Mcmillan) у своїй доповіді про ВО запропонував університетам країни відкрити перші курси іноземних мов, зорієнтовані на потребу студентів у діловому спілкуванні [1, с. 5]. Було запропоновано об'єднати структурні підрозділи університетів Англії та Уельсу для запровадження єдиних навчальних програм з ПІМС. Наступний прем'єр-міністр країни Д. Каллагана (D. Kallagan) говорив: «...професійна іншомовна освіта Великої Британії потребує критики, адже програми навчання студентів ПІМС повинні спрямовуватись на потреби економічного розвитку та перебудови, країна потребує кардинальних змін у підході до ПІМС, без яких у програмах навчання неможливий розвиток професійної освіти» [6, с. 239]. У зв'язку з такими заявами уряду, процес змін у структуруванні ПІМС набуває певних закономірностей.

За результатами аналізу документів ВО Проекту про сучасні мови в подальшій освіті (*Modern Languages in Further Education*) 1980 р., Закону про сучасні іноземні мови (*Modern Foreign Languages*) 1987 р. у Великій Британії протягом 70-х рр. курси ПІМС діяли лише у десяти ВНЗ країни (Оксфордський, Кембриджський, Манчестерський, Лондонський, Единбурзький, Ворвікський, Есекський, Кентський, Йоркський університети, Університет Уорика та Абердина), які тривали не більше семестру. Лише наприкінці 70-х рр. лабораторії іноземних мов були доступні для користування більш ніж 40% студентів всієї країни. Доречно наголосити на тому, що в лабораторіях навчались тільки студенти денної форми, оскільки для слухачів заочного відділення у Великій Британії лише наприкінці 90-х рр. було уніфіковано програму підготовки до ПІМС з денною формою [9, с. 21].

Відповідно до проведеного аналізу навчання ПІМС кінця XX століття, слід зазначити наступне: технології навчання, з розвитком програмованого навчання у 70-ті рр. XX ст., використовувались для підвищення ефективності та якості

навчання на курсах ПІМС, хоча мали опосередковану результативність; значення технологій та методів навчання має практичне, теоретичне та формальне підґрунтя; засоби, які використовуються на курсах навчання ПІМС (основні та технічні) ще не достатньо сформовані, згруповані та апробовані.

У 1990–2000-х рр. за статистичними даними британських вчених Т. Аткинсона (T. Atkinson), Д. Гілларда (D. Gillard), Д. Хопкінса (D. Hopkins), кількість студентів на курсах навчання ПІМС зроста майже у десять разів і становила 3789 порівняно з 399 у 70–80-х рр. Така поступова реорганізація навчання ПІМС включала наступні чинники: співпрацю між країнами; обладнання лінгафонних кабінетів; розробку нових програм з курсів.

Досліджуючи історію створення курсів навчання ПІМС, слід зазначити, що вже на початковому етапі їх роботи керівництво ВНЗ Великої Британії залучало до роботи викладачів з інших європейських університетів, також підписувались угоди про співпрацю з ВНЗ за кордоном.

Говорячи про обладнання, необхідного для проведення курсів, слід зазначити про низький рівень готовності лабораторій іноземних мов до початку навчання ПІМС та про високий рівень їх підготовки вже наприкінці 90-х рр. Лише протягом 20-ти рр. було замінено все обладнання на професійне, з урахуванням тенденцій технічного розвитку країни. Якщо ж говорити про підручники для проведення курсів навчання ПІМС, то можна стверджувати наступне: вже на початковому етапі їх формування було підписано угоди з Оксфордським, Кембриджським університетами та навчальними закладами за кордоном для укладання базових підручників та навчально-методичних рекомендацій для належної підготовки майбутніх фахівців до ПІМС.

За словами британського історика-педагога Т. Бічера (T. Becher), швидке економічне зростання та конкурентоспроможність на ринку праці стимулювало іншомовну освіту для професійних цілей зробити значний крок вперед у освітній системі та підготовці кваліфікованих кадрів [2, с. 99].

Як зазначає англійський вчений Г. Вітті (G. Whitty) [11, с. 43], наступний етап у реформуванні ПІМС відзначався створенням Національної ради з професійних кваліфікацій Великої Британії (*NCVQ, National Council for Vocational Qualifications*). Зі структурою кваліфікацій з'явилась і мотивація до навчання ПІМС, в результаті – зроста кількість студентів, які відвідували курси.

Відповідно до досліджень британського вченого Т. Бічера (T. Becher) та Л. Хубера (L. Huber), у Великій Британії, починаючи з 80-х рр. XX ст., навчання ПІМС стає популярним саме завдяки кваліфікованому та реформаторському підходу. Розуміння важливості володіння ПІМС на високому рівні, а також отримання сертифіката, стає важливим аргументом у студентів [2].

Реформа іншомовної освіти для професійних цілей, що проводиться у Великій Британії, відповідно до Закону про вищу освіту від 1984 р. (*Aducation Act*), передбачає: створення єдиної структури фінансування університетів,

політехнічних інститутів і коледжів системи ВО; подальше вдосконалення якості підготовки до ПІМС і з цією метою організації зовнішнього контролю за якістю підготовки за допомогою загальнонаціонального аудиторського органу, створеного вузами; встановлення тісніших зв'язків ВНЗ з підприємствами і комерційними структурами для подальшого проведення мовленнєвої практики та зростанню економічного розвитку країни; розширення доступу до ВО дорослого населення країни.

Невідомою складовою цієї проблеми став БП та реформи, що були перехідним періодом у процесі реформування ПІМС у Великій Британії та змусили зосередити увагу університетів на важливості володіння іноземною мовою. Проте підписанню Болонської декларації передувала Сорбонська декларація, прийнята Францією, Німеччиною, Італією, Великою Британією. Вона забезпечила необхідний поштовх для створення Болонської декларації і визначила у 1998 р. основні тенденції європейської ВО. Після її підписання була організована контрольна структура – група з перевірки виконання БП *Bologna follow-up group (BFUG)*. БП не передбачав створення ідентичних програм навчання ПІМС у європейських країнах до 2010 р. Навпаки, одна із найцінніших рис Європи – баланс між несхожістю і єдністю. Скоріше БП намагався створити зв'язки, що сприяють полегшенню переходу студента від однієї освітньої системи до іншої.

У рамках реалізації БП уряд освіти Великої Британії прийняв стратегію «Мови для всіх: мови для життя» (*Languages for All: Languages for Life*), що містила наступні кроки подальшого розвитку ПІМС і стала черговим етапом у розвитку та становленні досліджуваної проблеми, етапом, для якого характерним стало упровадження діяльнісно-вмотивованого підходу до навчання, зокрема: підвищення рівня ПІМС на рівні шкільної програми; удосконалення програми обміну студентів з метою практикування ПІМС за кордоном; створення у кожному університеті відповідного підрозділу, який несе відповідальність за мовленнєву практику студентів за кордоном; залучення викладачів, які є професіоналами

та пройшли стажування за кордоном; створення іміджу майбутнього працівника з володінням фаховою іноземною мовою; підвищення рівня співпраці Великої Британії з іншими європейськими країнами завдяки досконалому рівню володіння ПІМС майбутніми фахівцями [7, с. 30].

Завдяки аналізу становлення і розвитку іноземної освіти для професійних цілей, можна визначити три етапи розвитку, які можна вважати певними базовими принципами формування навчання ПІМС в університетах Великої Британії. Отже, етапами розвитку навчання ПІМС вважаємо: 1) становлення (50-ті рр.); 2) реформування (60–70-ті рр.); 3) європейське взаєморозуміння (1999 – донині).

Висновки і пропозиції. Аналізуючи події становлення та реформування навчання ПІМС у Великій Британії, ми дійшли висновку, що ключовим поняттям нової концепції навчання ПІМС у країнах Європи стала категорія «межа комунікації», а методологічними орієнтирами – досконала орфоєпія та повсякденне сучасне мовлення.

Зважаючи на підвищену увагу до мови як однієї з визначальних цінностей суспільства, автори стратегії і тактики формування загальноєвропейського освітнього простору вважають, що вже в найближчому майбутньому майбутній фахівець будь-якої сфери зможе спілкуватись на суспільно-політичному рівні щонайменше двома мовами. Йдеться не лише про інтенсифікацію, а й про зміну стратегій вивчення сучасних європейських мов, тобто акценти перейшли з граматики на вільну вербальну комунікацію та взаєморозуміння.

Пріоритетне значення ПІМС у сучасному світі, з одного боку, і зростання вимог до тих, кого готує вища школа, з іншого, підвищує його значущість для суспільства. Досвід організації навчання ПІМС у Великій Британії може стати в нагоді для побудови професійної освіти в Україні. Досконало володіти іноземною мовою на рівні ПІМС у межах єдиного європейського освітнього простору можна буде тільки за умови здійснення якісних змін. Для досягнення цієї мети важливо не тільки стимулювати ПІМС, а й створити відповідні умови і можливості для його практичного опанування.

Список літератури:

1. Access to Higher Education. TTA, 1996. 13 p.
2. Becher T., Huber L. Process and Structure in higher education. Routledge, London and New York, 1992. 240 p.
3. Bowes M. Short courses in human relations. British Journal of in-service education. 1988. Vol. 11. № 2. P. 75–79.
4. Colomen J. Interactive Multimedia. Computers as a Tool in Language Teaching, N.Y. : Eleis Horwood, 1991. P. 87–111.
5. European Cultural Convention Paris. URL: <http://conventions.coe.int/Treaty/en/Treaties/Html/018.htm> (last accessed: 10.03.2020).
6. Kelly T. A History of Adult Education in Great Britain. Liverpool University Press, 1992. 425 p.
7. Languages for All: Languages for Life. A Strategy for England. Department for Aducaation and Skills, Nottingham, 2002. 45 p.
8. Mann J. Education. Cambridge : University Press, 1979. 258 p.
9. Modern language learning and teaching in Central and Eastern Europe: which diversification and how it can be achieved? Proceedings of the second colloquy of the European Centre for Modern Languages. Graz (Austria), 13–15 February, 1997. European Centre for Modern Languages, Council of Europe, 1998. 369 p.
10. Nixon I. Determining Inservice Needs within specific contexts. British Journal of in-service Education. 1989. Vol. 15. № 3. P. 150–155.
11. Whitty G. Making Sense of Education Policy Sage. London, 2002. 240 p.

References:

1. Access to Higher Education (1996). TTA, 13 p.
2. Becher T., Huber L. (1992). Process and Structure in higher education. Routledge, London and New York, 240 p.
3. Bowes M. (1988). Short courses in human relations, *British Journal of in-service education*. Vol. 11. № 2, pp. 75–79.
4. Colomen J. (1991). Interactive Multimedia. Computers as a Tool in Language Teaching, N.Y. : Eleis Horwood, pp. 87–111.
5. European Cultural Convention Paris (1955). Available at: <http://conventions.coe.int/Treaty/en/Treaties/Html/018.htm> (accessed 10 March 2020).
6. Kelly T. (1992). A History of Adult Education in Great Britain. Liverpool University Press, 425 p.
7. Languages for All: Languages for Life. A Strategy for England. Department for Aducation and Skills (2002). Nottingham, 45 p.
8. Mann J. (1979). Education. Cambridge: University Press, 258 p.
9. Modern language learning and teaching in Central and Eastern Europe: which diversification and how it can be achieved? Proceedings of the second collojuy of the European Centre for Modern Languages. Graz (Austria), 13–15 February, 1997 (1998). European Centre for Modern Languages, Council of Europe, 369 p.
10. Nixon I. (1989). Determining Inservice Needs within specific contexts. *British Journal of in-service Education*. Vol. 15. № 3, pp. 150–155.
11. Whitty G. (2002). Making Sense of Education Policy Sage. London, 240 p.